

Stephen Graham- Dünyaya Başka Bir Açıdan Bakmamızı Hatırlatan Kitap “Dikey Dünya: Uydulardan Sığınaklara”¹

Merve AYAR²

Dikey Dünya: Uydulardan Sığınaklara kitabının yazarı Stephen Graham, Newcastle Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin Planlama ve Peyzaj Bölümünde bulunan Küresel Kentsel Araştırma Biriminde Şehir ve Toplum Profesörüdür. Graham'ın şehir ve kent planlaması alanında çeşitli kitapları bulunmaktadır. Dikey Dünya: Uydulardan Sığınaklara kitabının haricinde bir kitabı daha Türkçeye çevrilmiştir; Kuşatılan Şehirler: Yeni Askeri Kentçilik. Dikey Dünya kitabında Graham, dünyanın dikkat çekici dikeyleşmesini nasıl anlamamız gerektiği üzerinde durur. Kuş bakışı haritaların, uydu görüntülerinin dikey kısmı ihmal edildiğinin, özellikle haritaların ulus devletin sömürgeci kökenleriyle ilgili olduğunun, askeri ve dikey bir bakış dayattığının altını çizer.

Stephen Graham- The Book Reminding Us to Look at the World from a Different Angle “Vertical: The City from Satellites to Bunkers”¹

Merve AYAR²

Stephen Graham, the author of Vertical: The City from Satellites to Bunkers is a Professor of Cities and Society at the Global Urban Research Unit, based in Newcastle University's School of Architecture, Planning and Landscape. He has written several books on cities and urban planning. Apart from Vertical: The City from Satellites to Bunkers, another book of his has been translated into Turkish which is Cities Under Siege: The New Military Urbanism.

In his book Vertical, Graham addresses how we must perceive the remarkable verticalization of the world. He emphasizes that bird's-eye maps neglect the vertical aspect of satellite photos, in particular, that the maps are about the national country's colonial origins and impose a militaristic and vertical viewpoint.

1 Stephen Graham, Dikey Dünya: Uydulardan Sığınaklara, Koç Üniversitesi Yayınları, 2020, İstanbul, 376 sayfa Çeviren: Ali Karatay

2 İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Alanında “İstanbul Gençlerin Kent İmgesi: Kağıthane Örneği” başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı alanda doktora çalışmasına devam eden Ayar Yılmaz, Medine Tayfur Sökmen Kız İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmaktadır. merveayar@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2998-6638

1 Stephen Graham Vertical: The City From Satellites to Bunkers, Koç University Press, 2020, İstanbul, 376 pages. Translated by Ali Karatay

2 Received her master's degree in sociology from Istanbul University's Social Sciences Institute, with her thesis titled “The Image of Istanbul's Youth: The Case of Kağıthane.” Continuing her doctorate studies in the same field, Ayar Yılmaz teaches at Medine Tayfur Sökmen Girls' Islamic Divinity Students High School. merveayar@gmail.com

Toplumsal ve siyasi alanda yapılan çalışmalarında dikey gösterimin çok nadir olduğunu, özellikle devletlerin toprak, su, fosil yakıtlar, madenler gibi önemli kaynakların gösteriminin daha da ender olduğunu belirtir. Hava sahasının ve yeraltı kaynaklarının gittikçe önem kazandığı günümüzde, bunun önemli bir eksiklik olduğunu vurgulayan Graham, alışıla gelen yukarıdan bakışın üç boyutlu düşünmeyi zorlaştırdığını, hâlbuki siyasal ve toplumsal mücadelelerin yer seviyesinin altına ve üstüne uzanan üç boyutlu bir karakteri olduğunu detaylı örneklerle kitap boyunca gözler önüne serer.

Kitabın gündemi olarak üç boyutlu dünya siyasetini kentsel hayat, kentler ve coğrafyaya dair eleştirel tartışmaya nakşetmek olduğunu belirten Graham, dikeyliğin niçin ve ne kadar önemli olduğunu dünyanın farklı yerlerinden örneklerle ortaya koymuştur. Asansörlerin, dronların, uyduların, gökdelenlerin, kanalizasyonların, sığınakların, şahsi helikopterle işe gidip gelmenin sosyolojisini yapmaya niyetlenmiştir. Graham, kitabında eleştirel, son derece uluslararası ve alışılmadık bir biçimde disiplinlerarası olma iddiasında bulunmuştur. Mühendislik, mimari, tarih, sosyoloji, antropoloji, uluslararası ilişkiler, sinema, kültür incelemeleri, felsefe, jeoloji, antropoloji alanlarına değindiğinden yazarın kendisi bahsetmekle birlikte kitabı incelerken psikoloji alanına da sıkça yer verdiği okuyucu tarafından fark edilecektir.

Dikey ve oylumsal olarak örgütlenmiş ilişkileri anlamaya çalışan kitap Yukarı ve Aşağı olarak iki kısım ve 15 bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları aslında kitabın içeriğiyle ilgili detaylı bilgi vermektedir. Yukarı bölümünden bazı başlıklar şunlardır; Uydu: Bir Muamma

Varlık, Bombacı: Yukarıdan Gelen Ölüm, Dronlar: Robotların Egemenliği, Konutlar: Lüksifiye Gökler, Gök Geçit/Gök Tren/ Gök Güverte: Çok Katmanlı Şehirler. Aşağı bölümünde ise sadece 5 başlık bulunmaktadır: Zemin: Jeoloji Üretmek, Bodrum/Mahzen: Şehirlerin Aitleri, Kanalizasyon: Sosyoloji ve Dışkı, Sığınak/Tünel: Yeraltı Barınakları, Maden: Derin Sınırlarda İstihraç Emperyalizmi. Her bir bölümde mesele dünyanın farklı yerlerinden örneklerle tek bir yapı, yer ya da kültürel dünya etrafında ele alınmış ve burada şekillenen tartışmalı siyasi ve toplumsal ilişkileri detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıca Hava, Zemin, Asansör, Sığınak/Tünel bölümleri daha önceden başka çalışmalarda yayınlanmış olmasına rağmen kitabın bütünlüğü bozulmamacak bir şekilde birbirleriyle bağlantılı bir şekilde okuyucuya sunulmuştur.

Dikey dilin oluşma yollarını açığa çıkarmayı ve gayri doğallaştırmayı hedefleyen Graham, dikey dilin nasıl oluştuğunu sorunsallaştırarak dünyayı yeni bir şekilde görmemizi sağlıyor. Üç boyutlu ve eleştirel bir perspektifle dünyayı anlamamızı isteyen yazar, Orta Çağ kulelerinden etkilenen ya da ulus devletlerin oluşturulurken kullanılan haritalardan etkilenen zihnimizle özellikle çağdaş kentleri anlamaya çalışmamızın eksik kalacağını belirtiyor. Tek sabit bir noktadan tanrısal bir bakışla dünyayı tahayyül etmenin yerini çoklu dijital ekran ile eşzamanlı ve çok sayıda perspektifin aldığı/alması gerektiği kitapta vurgulanmıştır.

Yazarın kendine yönelttiği eleştirisi, kitap boyunca dikey dünyalara karşı koymaya çalışan, dünyanın her yanına yayılmış toplumsal ve siyasi hareketlere hakıyla ele almamasıdır. Yine de yaza-

rın çoğu başlıkta okuyucunun aklına gelmeyecek toplumsal ve siyasi harekete dikkat çektiği görülmüştür. Derli toplu ve bütünlüklü bir şekilde, farklı alanlardan zengin bir literatürden yararlanarak hazırlanmış bu detaylı kitabın tek kusurunun dipnotlarını sayfanın alt kısmında vermek yerine kitabın sonunda vermeyi tercih etmesidir. Dipnotlarda sadece kaynak belirtmeyip önemli meseleleri de açıklığa kavuşturduğu için, kitabın bu şekilde basılması okuyucunun işini zorlaştırmaktadır.

Samimi bir üslupla akıcı bir şekilde farklı disiplinlerden kişilerin okuyabileceği şekilde hazırlanmış bu kitap, yer verdiği görseller ve şemalarla birlikte çok kolay okunabilecek hâlde okuyucuya sunulmuştur. Okuyucunun yaşadığı çevreye karşı bakışını değiştireceği muhakkaktır. En basitinden üzerine çok düşünmeden kullandığımız Google Earth'ün farklı toplumlarda ne gibi toplumsal hareketliliğe ve ayaklanmalara sebep olduğunun farkına varılacaktır. Ya da kanalizasyonların etrafında şekillenen toplumsallığa dair fikir sahibi olunacaktır. Yerin üzerindeki görüp düşündüğümüz kadar, yerin altında görmediklerimiz üzerine de düşünmemizi, etrafımıza daha eleştirel bir şekilde bakmamızı sağlayacaktır.

Kısaca Dikey Dünya, üç boyutlu bir perspektiften bakarak şehirlerimizin gezegenimizin coğrafyalarının ve genel manzarasının tam bir resmini sunmaktadır. Bunu yaparken de günümüz dünyasında hayatın ve iktidarın çok sayıda dikey ekseninin ve boyutunun hem coğrafyada hem tarihte yaşanan çoklu değişim katmanlarıyla nasıl kesiştiğini ortaya koymaya çalışan, kolayca okunabilen bir kitaptır.